

Marko Đorđević

student master studija

Grupa za teoriju umetnosti i medija, Interdisciplinarne studije Univerziteta umetnosti u Beogradu

markodjordjevic37@yahoo.com

Ana Vujanović, Bojana Cvejić, *The Public Sphere by Performance, Berlin–Paris–Belgrade, b_books–Les laboratoires d’Aubervilliers–TkH, 2012. (recenzija)*

Ana Vujanović i Bojana Cvejić su *freelance* kulturalne radnice koje se bave studijama performansa, samoobrazovanjem i teorijama umetnosti i politike. Ana Vujanović je teoretičarka, predavačica, dramaturškinja i organizotrika. Njen rad se se kreće u polju savremenih izvođačkih umetnosti, teorije umetnosti i kulture. Doktorirala je na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu. Poznata je kao autorka knjiga: *Razarajući označitelje performansa* i *Doksid s-TIU/4*. Kao ko-autorka i urednica učestovala je u izdanjima sledećih studija: *Uvod u studije performansa* (sa Aleksandrom Jovičević), *Istorija umetnosti u Srbiji – XX vek* i dr. Bojana Cvejić je teoretičarka, predavačica, performerka i muzikološkinja. Doktorirala je filozofiju pri Centru za istraživanje moderne evropske filozofije u Londonu. Izdala je veliki broj knjiga kao autorka, ko-autorka i urednica. Među njima se izdvajaju: *Otvoreno delo u muzici: Boulez, Stockhausen i Cage, te Parallel Slalom: Lexicon of Nonaligned Poetics sa Goranom Pristašom* i dr. Anin i Bojanin zajednički rad je poznat na beogradskoj sceni i kroz osnivanje i dugogodišnje delovanje platforme Teorija koja Hoda (TkH). Knjiga *The Public Sphere by Performance* se treba razumeti kao jedan od proizvoda dvogodišnjeg istraživanja koje su autorke i ostali članovi grupe TkH sprovodili u okviru niza projekata koji su se ticali kritičkih izvođenja javnosti. Jedan od proizvoda ovog istraživanja bio je i film Marte Popivode *Jugoslavija: Kako je ideologija pokretala naše kolektivno telo*.

U uvodu, autorke navode da je knjiga zamišljena kao poduhvat dvostrukog istraživanja. Sa jedne strane su se bavile problemom javne sfere kao društvenog i političkog koncepta, a sa druge strane, paralelnim problemom izvođenja javne sfere kao predmeta i mesta sopstvenog izvođenja. Kao razlog za bavljenje ovim pitanjima autorke navode krizu javne sfere, usled privatizacije javnog prostora u neoliberalnom kapitalizmu, ali i opštu krizu političkog predstavljanja u savremenim demokratijama. Kako bi ponudile interpretaciju ovih problema, kao i metode za njihovu kritiku kroz performans, autorke su knjigu podelile na tri dela. Prvi, nazvan „Nelagode u javnoj sferi“, drugi, „Ideologija i masovni performansi“, i treći „Sopstvo i javnost“.

1. Nelagode u javnoj sferi

U ovom delu autorke se bave mapiranjem koncepta javnosti kroz dva vektora, teorijski i istorijski. Nakon razmatranja uticajnih teorija javnosti 20. veka, poput Lipmanove (Walter Lippman) kritičke *Fantomske javnosti*, Djujijevog (John Dewey) pragmatičkog optimizma, Habermasove (Jürgen Habermas) teze o javnom mnjenju i uticajnim tezama Hane Arent (Hannah Arendt), autorke dolaze do heterogenih savremenih čitanja ovih problema u radu Ričarda Seneta (Richard Sennett). Senet tematizuje intimizam i komunitarizam kao pojave koje su doprinele uništenju javne sfere i nemogućnosti njenog preoblikovanja (20). Oslanjajući se na prethodno izložene teorije autorke mapiraju javnost kao *društveno polje* pojmovima: *privatno-javno, država, javni prostor, javna sfera, inkluzivnost i ideologija*. Društveno polje je inkluzivniji pojam od javne sfere. On omogućuje da se zajednice, koje čine javnu sferu, ne tumače kao isključivo određene nečim zajedničkim, već i sukobima, u njima i oko njih. Odnos privatno-javno je u prvom planu zbog urušavanja granica ova dva polja u neoliberalizmu. Autorke ističu da ne žele da redefinišu njihove granice, već da ih interesuju procedure i protokoli kojima privatni interesi postaju javni. U slučaju države se naglašava njen dvostruki odnos sa javnom sferom i pojedincem, kao i različite društvene funkcije koje država obavlja po liberalnim, real-socijalističkim i neoliberalnim teorijama (22). Prateće četiri studije slučaja, Vujanović i Cvejić istražuju istorijske modele javne sfere i ograničenja koje ovi modeli nameću na građanske aktivnosti. To su: Sokrat kao prvi neposlušni građanin, mladi Džon Vilks (John Wilkes) kao ustanovitelj moderne slobode govora, Vlado Dapčević kao primer prekomerne identifikacije sa ideologijom marksizma-lenjinizma, kao i curenje informacija organizacije Vikiliks (WikiLeaks) kao hakovanje granice slobode govora i štampe u neoliberalnim demokratskim društvima.

2. Ideologija i masovni performansi

Zaključak prvog dela je da se javna sfera jedino može izvoditi na osnovu (političke) ideologije (49). Jedna od ključnih odrednica krize javne sfere je i sukob ideologija individualizma i kolektivizma. Upravo zato, autorke biraju da se u ovom delu bave masovnim (državnim) performansima, kao i da ponude relevantnu koncepciju ideologije kroz dva modela: društvenu koreografiju i društvenu dramu. Nakon izlaganja inicijalnih postavki iz Marksove i Engelsove (Karl Marx, Friedrich Engels) *Nemačke ideologije*, autorke zaobilaze Altiserovu (Louis Althusser) teoriju ideologije radi bavljenja Hjujiovim (Andrew Hewitt) čitanjem Džejmsonovog (Fredric Jameson) pojma *političkog nesvesnog*. Hjujt nudi reviziju pojmova *ideologija* i *interpelacija* i umesto njih uvodi *estetsku ideologiju* i *utelovljenje* ideologijom. Pojam estetske ideologije znači da ona ne funkcioniše na nivou suprestrukture, kao odraz ili imaginarni odnos, već na nivou same baze. Društvena koreografija predstavlja dominantni pojavni oblik ovako koncipirane ideologije. Autorke određuju savremenu formu društvene koreografije kao *proceduralizam*. Ovaj pojam se uvodi kao osnova tehnologije utelovljenja ideologijom danas. Potom se indentifikuju tri registra proceduralizma (1. proceduralno znanje, 2. demokratski proceduralizam i 3. proceduralna retorika) kao i tri oblika pobune protiv njih (1. prepoznavanje regulatornih procedura po kojima je društvena koreografija normativna, 2. deregulacija kao subverzija postojećih proceduralnih znanja socijalne koreografije i 3. intervencija u momentu rascepa u kontinuitetu procedura) (75).

Ako je proceduralistička društvena koreografija prvenstveno oblik društvene normativizacije onda je društvena drama oblik raskida sa nametnutim normama. U pitanju je stari termin antropologije i studija performansa koji autorke revitalizuju. Cilj im je da tematizuju agonizam društvene drame koji je suprotstavljen fragmentaciji postdramskog teatra i pluralizmu savremenih

demokratija. U društvenim dramama izdvajaju i dve kategorije za analizu javnih performansa: liminalnost i komunitas. Nakon razmatranja teorija Tarnera (Victor Turner), Espozita (Roberto Esposito) autorke zaključuju da za njihkomunitas nije ni pozitivan ni negativan već metodološki pojam, kojim se analiziraju savremene forme kolektivnosti i njihovo prevazilaženje(84). Poglavlje se završava sa analizom govora Slobodana Miloševića na Gazimestanu 1989. kao primerom ideološke prakse komunitasa koji se konstituiše kroz sopstvenu negaciju.

3. Sopstvo i javnost

Treći deo je posvećen kritičkom ispitivanju izvođenja i tehnologija sopstva kao individue u svakodnevnom životu i u izvođačkim umetnostima (117). Kako bi ga bliže odredile, autorke izvođe interpretaciju pojma habitusa Pjera Burdjea (Pierre Bourdieu) i Marsela Mosa (Marcell Mauss). Nakon toga predstavljaju čitanje pojma društvene uloge Ervigna Gofmana (Erving Goffman). Potom prelaze na koncepcije čoveka kao aktera i propasti javnog čoveka Ričarda Seneta, kako bi preko tehnologija sopstva u kasnom radu Mišela Fukoa (Michel Foucault) došle do koncepcija izvođenja identiteta u teoriji identiteta Džudit Batler (Judith Butler). Nakon kritičke analize istorije autorstva po Agambenu (Giorgo Agamben) postavljaju tezu o solo plesu kao tehnici sopstva.

U zaključnim razmatranjima autorke iznose smernice u kojem pravcu bi se njihovo istraživanje dalje moglo razvijati. Na prvom mestu navode da planiraju dalje razvijanje koncepcija *izvođenja sebe*. Ovde ih interesuje pitanje samoupijenosti savremenih individua kao prepreke zamišljanju drugačijih grupa, kolektiva i pokreta (157). Potom, autorke nameravaju da dalje mapiraju ideološku konfrontiranost individualizma i kolektivizma, kao i mesta umetnosti u odnosu na javnu sferu i opšte dobro. Kao poslednje, Vujanović i Cvejić najavljuju reviziju svog analitičkog okvira u koji će, osim koreografije, drame i performansa, morati da uključe i koncepte dramaturgije i režiranja (158).